

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до проведення семінарських занять студентів
напряму підготовки (спеціальність) 6.030401 Правознавство

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
теорії та історії держави і права,
конституційного права
Протокол № 12
від 27 червня 2017 р.

Чернігів ЧНТУ 2017

Історія правових та політичних вчень. Методичні вказівки до проведення семінарських занять студентів напрям підготовки (спеціальність) 6.030401 Правознавство /Укл.: Козинець О.Г. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ, 2017. – 38 с.

Укладач: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права

Відповідальний за випуск: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права, кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, в.о. декана юридичного факультету, кандидат юридичних наук

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ»	
1.1. Структура навчальної дисципліни	8
1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	10
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Історія правових та політичних вчень»	18
1.4. Література основна до всього курсу	20
1.5. Орієнтовний перелік питань на екзамен	21
2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	
2.1. Тема 1. Політичні та правові вчення в країнах Стародавнього Сходу	24
2.2. Тема 2. Політичні та правові вчення Стародавньої Греції	25
2.3. Тема 3. Політичні і правові ідеї в країнах Європи та Арабського Сходу періоду Середньовіччя	28
2.4. Тема 4. Політико-правова думка епохи Відродження і Реформації	30
2.5. Тема 5. Правові і політичні вчення у Франції XVIII ст.	31
2.6. Тема 6. Політичні і правові вчення в США в XVIII ст. (в період боротьби за незалежність)	33
2.7. Тема 7. Політичні і правові вчення в Західній Європі в XIX ст.	34
2.8. Тема 8. Політичні і правові вчення в Європі та США XX ст.	36

Вступ

Історія правових і політичних вчень є дуже великою за обсягом навчальною дисципліною. При вивченні історії правових і політичних вчень студент знайомиться з великим матеріалом, що вимагає теоретичного осмислення. Кожна з політико-правових доктрин являє собою своєрідну теорію держави і права певної історичної епохи. Понад те, при засвоєнні цього матеріалу, потрібно відтворити в пам'яті те, що вивчалось на першому курсі, але частково забуте. Історія правових і політичних вчень викладається після того, як студент вивчив ряд загальнотеоретичних та історичних дисциплін. Тому в навчальній літературі з цього предмету докладно не викладаються такі необхідні для засвоєння курсу теоретичні поняття і категорії як, наприклад, поняття держави і права, їх видів і типів, класифікація форм держави, визначення та основні принципи права, його джерела та інші питання.

Предмет історії правових і політичних вчень тісно пов'язаний з предметом теорії держави і права, а також історії держави і права. Передбачається, що студент не втратив знання, набуті при вивченні теоретичних та історичних дисциплін. Тому в навчальній літературі з історії правових і політичних вчень не описуються детально, наприклад, передумови та етапи революцій в Англії чи у Франції, селянська реформа 1861 року в Росії та інші історичні події. Разом із тим політичну ідеологію відповідних періодів історії неможливо зрозуміти і оцінити у відриві від історичної обстановки, особливостей держави і права тієї чи іншої країни та епохи. Так, очевидно, що вивчення історії правових і політичних вчень вимагає досить напруженої роботи. Особливо це відноситься до тих, хто з якихось причин недостатньо глибоко вивчав теорію та історію держави і права.

Цілком очевидно, що вивчення цього предмета не можна відкладати до початку екзаменаційної сесії. Засвоїти історію правових і політичних вчень за п'ять-вісім днів – справа безнадійна. Окремі студенти, які намагалися це зробити, скаржилися викладачам: «все переплуталося». Студенти ж, які регулярно, систематично працювали над вивченням курсу складали іспит з високими оцінками. Практика показала, що студенти, які вивчали в міжсесійний період хоча б одну або дві глави підручника в тиждень і повторювали вивчене без великої напруги, засвоювали цей складний і цікавий предмет. При вивченні курсу потрібно не механічно заучувати текст підручника, а неквапливо продумувати прочитане, визначаючи головні, основні ідеї політико-правових доктрин. Наведемо приклади відповідей, заснованих на безглуздому, механічному зубрінні і тому не визнаних задовільними: «Десницький був професором Московського університету. Рік його народження невідомий, помер він в 1789 році. Він був за створення адвокатури і за перетворення Сенату і виборна установа. Десницький схвалював державне заступництво промисловості і торгівлі. Ось все, що я знаю». У цій відповіді відтворений ряд фактів, викладених у підручнику, проте інформація, що міститься в такій відповіді, явно недостатня з погляду предмета історії правових і політичних вчень (не пояснено, які погляди Десницького на

походження, розвиток і на форми держави, на «поділ влади», на суть і завдання права, яке ставлення до кріпацтва і т.д.). Інший студент у цілому правильно перерахував софістів і переказав їх ідеї, але не зміг пояснити, в якій країні і в якому столітті, у зв'язку з якими подіями і з яких причин вони ці ідеї висловлювали, яка оцінка та історична доля цих ідей. Нарешті, один із студентів розповів, коли і в якій країні жив Монтеस्क'є, сказав, що він вороже ставився до деспотизму, був прихильником рівності всіх перед законом, що його ідеалом була конституційна монархія. Однак студент не зміг пояснити, що саме Монтеस्क'є вважав фактором, що визначає «дух закону» і державний устрій, про що суть його теорії поділу влади, як обґрунтовувалася ця теорія і які її історичні долі. Іншими словами, з відповіді випало все теоретичне обґрунтування політичної програми і, по суті, загальна оцінка вчення. Така відповідь не може бути визнана задовільною.

На що необхідно звернути особливу увагу при вивченні ІПВ?

У центрі уваги студента при вивченні політико-правових доктрин повинні бути такі проблеми:

- ✓ Коли і в якій країні виникла (розвивалася) дана політико-правова доктрина?
- ✓ Які її головні представники?
- ✓ Який зв'язок цієї доктрини з конкретною історичною обстановкою, з інтересами соціальних груп, з протиріччями епохи?
- ✓ Яке теоретичне обґрунтування доктрини, її зв'язки з панівним тоді або впливовим світоглядом? Які ідеї лежать в основі обґрунтування доктрини?
- ✓ Як вирішуються питання про походження, сутність, завдання, форми держави, про зміст, основні принципи та джерела права?
- ✓ Який теоретичний зміст доктрини і що нового по відношенню до попередніх теорій держави і права вона містить?
- ✓ Які програмні положення (політико-правовий ідеал) містяться в даній доктрині?
- ✓ Інтересам якої соціальної групи відповідає цей ідеал (програма)?
- ✓ Чи міститься в даній доктрині обґрунтування (чи критика) загальнолюдських цінностей та ідеалів? Яких саме і яка їхня сучасна оцінка?
- ✓ Яка історична доля політико-правової теорії.
- ✓ Чи справила вона вплив на політико-правову практику або подальший розвиток політичної та правової думки?
- ✓ Яка оцінка цієї доктрини?

Таким чином, при вивченні курсу потрібно вміти відокремити головне від другорядного, звернути увагу на основу політико-правової доктрини, її структуру, зв'язок з конкретною історичною обстановкою, зі світоглядом епохи, з інтересами тієї чи іншої соціальної групи, а також на співвідношення з попередніми і сучасними їй політико-правовими вченнями, показати її роль у розвитку політичної і правової ідеології. Особливу увагу слід приділити оцінці ідей, пов'язаних з обґрунтуванням або критикою загальнолюдських цінностей.

Усе це студент має враховувати не тільки при підготовці до семінарського заняття, а й при підготовці реферату, доповіді, самостійної роботи та екзамену.

Необхідно зазначити, що семінарські заняття мають істотне значення для засвоєння і закріплення досліджуваного теоретичного матеріалу. Вони призначені (через самостійне вивчення і подальше колективне обговорення) допомогти зрозуміти і закріпити у свідомості ті основні ідеї в галузі політики і права, які були висловлені в історії політико-правової думки.

Підготовка до семінарських занять передбачає серйозну роботу з літературними джерелами і, насамперед, із класичною спадщиною політико-правової ідеології. Оскільки політика і право завжди розглядалися як найважливіші фактори людської історії, найважливіші сфери людського буття, оскільки політико-правові ідеї органічно пов'язані з філософськими ідеями, з реальною історією держави і права, зі своєрідністю культур і цивілізацій. Тому політико-правові ідеї найбільш адекватно можуть бути зрозумілі тільки при широкому філософсько-культурологічному підході до них, що становить додаткові труднощі при їх вивченні.

Історія політико-правових вчень має також і свою власну логіку. Спостерігається не тільки плюралізм політичних і правових ідей, але і їх певна єдність. Є певні традиції права як теорії, найважливішими з яких є: східна, антична, західно-європейська, східно-європейська, мусульманська. При цьому не всяка ідея, яка є новим словом у своїй традиції, має загальнолюдське значення. Але розвиток у сфері ідей як у минулому, так і в сьогоденні і майбутньому йде через взаємне засвоєння досягнень різних традицій. І це особливо актуально для сьогоденного стану політико-правової думки, що проходить певний переломний етап. Подальший прогрес в області політико-правової ідеології зараз можливий тільки при засвоєнні різних традицій. Тільки через їх творче вивчення можна внести вклад у вироблення загальної правової та політичної мови людства, що постає актуальною і дуже важливою проблемою сучасного суспільства, яке через розвиток у ньому інтегральних процесів стає все більш єдиним і цілісним. Саме право і постає багато в чому сферою загальнолюдських цінностей.

Найважливішим фактором розвитку творчих здібностей в області ідей є вивчення класичних першоджерел. Ось чому при вивченні цього курсу таке важливе значення мають робота над класичною спадщиною політико-правової думки, наявність конспектів першоджерел, де відбивається самостійна робота студента над текстом оригіналу.

Істотну роль для творчого засвоєння політико-правових ідей відіграють доповіді і реферати. У даній методичній розробці наведено список доповідей до кожної теми, яка розглядається, а також загальний список тем рефератів та питань для самостійного опрацювання. Вибір тем рефератів повинен бути вільним, при написанні рефератів необхідні консультації з викладачем. Якщо при написанні доповіді можна обійтися одним першоджерелом, то для рефератів кількість їх має бути не менше трьох. Оптимальний час доповіді - 10

хвилин (5 - 7 рукописних сторінок), обсяг реферату повинен бути не менше 15 рукописних сторінок. Реферат необхідно оформити відповідним чином з поданням плану і бібліографічного списку. У доповіді і рефераті особливо цінна авторська самостійна думка, наявність власних оцінок ідей, мислителів, шкіл, традицій, їх місця в історії політико-правової ідеології і в культурі в цілому. У доповіді і рефераті обов'язково використовувати сучасну літературу з питань, що розглядаються.

1.1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної/заочної форми навчання			
		Всього	У тому числі		
			Лек.	Семін.	Сам.роб.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Державно-правові погляди в країнах Стародавнього світу					
1	Предмет і методологія історії правових та політичних вчень	7/7	2/1	-	5/6
2	Становлення державно-правових поглядів у країнах Стародавнього Сходу	7/6	-	2	5/6
3	Розвиток державно-правових концепцій в античній Греції	8/5,5	1/0,5	1	6/5
4	Розвиток державно-правових концепцій в Стародавньому Римі	8/6,5	1/0,5	1	6/6
Разом за змістовим модулем 1/кредитом1		30/25	4/2	4	22/23
Змістовий модуль 2. Політичні та правові вчення в Середні віки V- XVI ст.					
5	Теоретичні уявлення про державу і право в християнському віровченні	6/5	1		5/5
6	Політичні і правові ідеї в країнах Західної Європи та Арабського Сходу періоду Середньовіччя	6/6	1	1/1	4/5
7	Державно-правові концепції Західної Європи в XVI ст. (Відродження та Реформація)	7/6	2/1	1/1	4/4
8	Політичні і правові ідеї в Росії в XV – I п. XVII ст.	6/4	1	-	5/4
9	Політична й правова думка в Україні в XV-XVIIIст.	5/4	1	-	4/4
Разом за змістовим модулем 2/кредитом 2		30/25	6/1	2/2	22/22
Змістовий модуль 3. Політичні та правові вчення в Новий та Новітній час XVII – XX ст.					
10	Політична й правова думка на початку Нового часу	6/2,5	1/1	-	5/1,5

11	Політичні і правові вчення Німецького та італійського Просвітництва XVII-XVIII ст.	6/2,5	1	-	5/2,5
12	Політичні і правові вчення у Франції XVIII ст.	7/2,5		2	5/2,5
13	Політичні і правові вчення в США в XVIIIст. (в період боротьби за незалежність)	5/2,5		-	5/2,5
14	Політичні і правові вчення в Німеччині в к. XVIII – на поч. XIX ст.	7/2	2	-	5/2
15	Політичні і правові вчення в Західній Європі в XIX ст.	9/3	2	2/1	5/2
16	Політичні і правові вчення мислителів України к. XVIII – поч. XX ст.	8/2	-	2	6/2
17	Політичні і правові вчення мислителів Росії к. XVIII – поч. XX ст.	5/3	-	-	5/3
18	Політичні і правові вчення Європи та США XX ст.	7/5	-	2/1	5/4
Разом за змістовим модулем 3/кредитом 3,4		60/25	6/1	8/2	46/22
Усього годин за дисципліну		120/75	16/4	16/4	88/67

1.2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Державно-правові погляди в країнах Стародавнього світу

Тема 1. Предмет і методологія історії правових та політичних вчень

Предмет історії правових і політичних вчень, її місце в системі юридичних наук. Взаємозв'язок історії правових і політичних вчень з іншими галузями гуманітарних дисциплін і сучасними теоріями політики, права, держави та законодавства. Соціально-економічна зумовленість виникнення, зміни, розвитку і боротьби правових і політичних вчень.

Причини і наслідки плюралізму вчень, напрямів, шкіл у політико-правовій ідеології. Визначення предмета.

Методи дослідження історії правових і політичних вчень. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в історії правових і політичних вчень.

Періодизація історії правових і політичних вчень та структура курсу.

Тема 2. Становлення державно-правових поглядів у країнах Стародавнього Сходу

Загальна характеристика релігійно-міфологічних уявлень про політику, державу і право у країнах Стародавнього Сходу в II-I тис. до н. е.

Політична і правова думка у Стародавній Індії. Політико-правові ідеї брахманізму і буддизму. Політична і правова теорія у трактаті Каутільї «Архашастра» та «Законах Ману».

Політична і правова думка у Стародавньому Китаї. Вчення Конфуція про суспільство, державу і право. Принципи гуманності та ритуалу.

Соціально-політичні та правові ідеї Мо-цзи. Вчення даосизму (Лао-цзи). Теорія політики і права легістів.

Стародавній Іран: Авеста.

Тема 3. Розвиток державно-правових концепцій в античній Греції

Загальна характеристика політико-правової ідеології Давньої Греції. Основні проблеми і напрями цієї ідеологічної боротьби.

Політичні та правові вчення раннього періоду. Творчість Гомера, Гесіода, Солона, Піфагора та Геракліта.

Період розквіту давньогрецької політико-правової думки (V - IV ст. до н. е.). Демокріт про державу і право.

Політичні та правові ідеї софістів. Праворозуміння софістів старших (Протагор, Горгій, Гіппій, Антіфон) і молодших (Тразімах, Каллікл, Лікофрон, Алкідам).

Політичні та правові ідеї Сократа. Сократ про право і законність.

Вчення Платона про державу і право, його філософська основа. Проекти ідеальної держави в діалогах «Держава» і «Закони». Класифікація форм державного правління і причини їх замін. Ставлення Платона до приватної власності.

Вчення Аристотеля про суспільство, політику, державу і право. Філософська основа його вчення. Обґрунтування Аристотелем рабства і суспільної нерівності. Ставлення до власності. Вчення про виникнення держави. Аристотель про критерії та класифікацію форм держави. Причини державних переворотів і засоби їх подолання. Вчення про два види справедливості, про право природне і позитивне. Вплив Аристотеля на подальший розвиток політичної і правової ідеології.

Вчення Епікура про свободу, державу і право. Політична ідеологія стоїцизму (Зенон, Хризіпп). Вчення Полібія про класифікацію форм держави та їх кругообіг.

Тема 4. Розвиток державно-правових концепцій в Стародавньому Римі

Загальна характеристика основних напрямів політичної і правової думки у Стародавньому Римі. Вчення Цицерона про державу і право. Вплив на нього ідей давньогрецьких мислителів. Політичні та правові ідеї римських стоїків (Сенека, Епіктет, МаркАврелій), їхнє ставлення до свободи і рабства.

Вчення Цицерона про державу і право. Римські стоїки. Політико-правові ідеї римських юристів (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан, Модестін). Римські юристи про природу і систему права, про право і справедливість, про право публічне і приватне.

Політичні та правові ідеї раннього християнства. Еволюція християнства з опозиційної релігії в державну, зміна його політико-правової сутності. Політико-правове вчення Аврелія Августина.

Змістовий модуль 2. Політичні та правові вчення в Середні віки V- XVI ст.

Тема 5. Теоретичні уявлення про державу і право в християнському віровченні

Уявлення про державу і право у Старому та Новому Завітах. Політичні та правові ідеї ранніх християн.

Зародження теократичних доктрин. Уявлення про державу та право Аврелія Августина.

Тема 6. Політичні і правові ідеї в країнах Західної Європи та Арабського Сходу періоду Середньовіччя

Загальна характеристика політико-правової думки західноєвропейського середньовічного суспільства. Основні напрями політичної боротьби.

Політико-правова теорія Фоми Аквінського, його вчення про походження, сутність держави та елементи державної влади. Обґрунтування права народу на революцію. Фома Аквінський про закон і його види. Захист католицизму. Послідовники Аквінського – неотомісти.

Політичні та правові ідеї західноєвропейських єретичних рухів і селянських війн епохи середньовіччя.

Середньовічні юристи. Школа «глоссаторів». Постглоссатори. «Саксонське зеркало» Ейнке фон Репков.

Ісламська політико-правова думка: формування та розвиток. Політико-правова ідеологія ісламу. Ідеї основних напрямів і сект ісламу. Суніти, шиїти, хариджити та ісмаїліти. Політичне вчення ІбнХалдуна та ін.

Тема 7. Державно-правові концепції Західної Європи в XVI ст. (Відродження та Реформація)

Загальна характеристика політичної ідеології епохи Відродження. Формування буржуазної політико-правової ідеології.

Реформація, її попередники та передвісники. Марсилій Падуанський. Вираження інтересів середньовічного бюргерства в політико-правовому вченні Марсилія Падуанського. Влада духовна і світська, законодавча і виконавча. Народ як джерело державної влади.

Політичні та правові ідеї Реформації: основні напрями. Політико-правові ідеї Мартіна Лютера, Томаса Мюнцера, Жана Кальвіна.

Вчення Нікколо Макіавеллі про державу і право. Макіавеллі про походження, сутність і форми держави, про завдання і засоби політики. Політичний ідеал Макіавеллі. «Макіавеллізм».

Вчення Жана Бодена про державу і право. Боден про суверенітет державної влади і форми держави.

Політико-правова ідеологія утопічного соціалізму. Ідеальний суспільний і державний лад в «Утопії» Томаса Мора і «Місті Сонця» Томазо Кампанелли. Загальне й особливе в їхніх державно-правових поглядах.

Тема 8. Політичні і правові ідеї в Росії в XV – I п. XVII ст.

Загальна характеристика політичної ідеології епохи Відродження та Реформації в Росії.

Політична полеміка стяжателів та не стяжателів (іосифлян). Ніл Сорський. Максим Грек. Іосиф Волоцький

Політична концепція Філофея «Москва – третій Рим»

Політико-правові вчення в сер. XVI ст. (І.С. Пересветов, А.М. Курбський, Іван Грозний).

Політичне вчення Івана Тимофєєва.

Тема 9. Політична й правова думка в Україні в XV-XVIII ст.

Загальна характеристика періоду розвитку політичної і правової думки XV-XVIII ст. Ю.Дрогобич, І.Вишенський, С. Оріховський-Роксолан, В. Острозький, П.Скарга, та їхня політична і правова діяльність.

Ідеї про державу і право українського мислителя П.Могили

Просвітництво в Україні. Основні риси і напрями.

Теорія освіченого абсолютизму у працях Феофана Прокоповича.

Просвітитель-демократ Григорій Сковорода. Критика суспільно-політичних і соціальних порядків, феодального права і судочинства. Принцип «сродності» як основа побудови майбутнього суспільства. Суспільно-політичний ідеал і шляхи його досягнення.

Обстоювання національно-державних прав українського народу у «Виводі прав України» П. Орлика. Перше юридичне осмислення державно-правового устрою України у Конституції П.Орлика.

Змістовий модуль 3. Політичні та правові вчення в Новий та Новітній час XVII – XX ст.

Тема 10. Політична й правова думка на початку Нового часу

Загальна характеристика політичної і правової ідеології в Новий час. Характеристика теорії природного права.

Політичні та правові вчення в Голландії у XVII ст. Політико – правове вчення ГугоГроція. Теорія природного права. Гроцій про походження держави, суверенітет державної влади та її носіях. Принципи міжнародних відносин.

Вчення Бенедикта Спінози про державу і право. Особливості вчення Спінози про невідчужувані права громадян і межі дії державної влади. Ставлення до форм держави.

Основні напрями політичної і правової думки в період англійської революції XVII ст.

Політико-правове вчення Томаса Гоббса. Особливості трактування природного становища і договірного походження держави. «Левіафан». Погляди на сутність, завдання і форми держави і державний суверенітет. Гоббс про співвідношення особи і держави. Політичний ідеал Гоббса.

Обґрунтування класового компромісу в Англії в політико – правовому вченні Джона Локка. Локк про невіддільні межі дії державної влади. Ідея поділу влади.

Тема 11. Політичні і правові вчення Німецького та італійського Просвітництва XVII-XVIIIст.

Загальна характеристика політико-правової ідеології Просвітництва, її еволюція.

Особливості політико-правових вчень в Італії та Німеччині в епоху Просвітництва.

Природно-правові теорії в Німеччині.

Вчення С.Пуффендорфа, Христіана Томазія, Христіана Вольфа.

Правова теорія Ч Беккарія.

Тема 12. Політичні і правові вчення у Франції XVIIIст.

Основні напрями політичної і правової ідеології у Франції.

Політико-правові погляди Вольтера. Вчення Шарля Луї Монтеск'є про державу і право. Монтеск'є про чинники, що визначають характер законодавства. Значення політичного чинника – форми правління. Поняття політичної свободи. Теорія розподілу влад Монтеск'є.

Політичне і правове вчення Ж.-Ж. Руссо. Руссо про причини виникнення і розвитку суспільної нерівності. Теорія договірного походження держави. Обґрунтування ідеї народного суверенітету. Руссо про право. Поняття «загальної волі» і «волі всіх». Соціально-політичний ідеал Ж.-Ж. Руссо.

Політико-правова ідеологія французького соціалізму та комунізму у передреволюційній Франції.

Основні напрямки політико-правової думки в період Великої французької революції. Політико-правові ідеї якобінців.

Тема 13. Політичні і правові вчення в США в XVIIIст. (в період боротьби за незалежність).

Становлення американської політико-правової думки.

Політичні погляди Б.Франкліна.

Політичні та правові погляди «федералістів» (Олександр Гамільтон, Джон Адамс, Джеймс Медісон). Ідеї конституціоналізму і федералізму. Ідеї розподілу влади.

Політико-правові погляди Томаса Джефферсона, їх втілення в Декларації незалежності і Біллі про права. Ставлення Джефферсона до рабства. Обґрунтування правомірності народної революції.

Політичні та правові ідеї радикальних демократів. Томас Пейн. Особливості його теорії природного права. Ставлення до рабства і революції.

Тема 14. Політичні і правові вчення в Німеччині в к. XVIII – на п. XIX ст.

Вчення І.Канта про державу і право. Трансцендентальні основи свободи, права та моралі за Кантом. Вчення Канта про природне право, про приватне право, про публічне право, про громадянське суспільство та суспільний договір. Кант про державу, її форми, вчення Канта про правову державу.

Політико-правова теорія І.Г.Фіхте.

Історична школа права. Г.Гуго, К.Савін'ї, Г.Пухта.

Вчення Г.Гегеля про державу і право. Ідеальна та діалектична основи права і держави за Гегелем. Вчення Гегеля про абстрактне право: а) про ідею права чи про право як свободу; б) про природне право; в) про особливе право і право як закон. Вчення Гегеля про мораль. Вчення Гегеля про державу: а) індивідуальна держава; б) міжнародні відносини; в) всесвітня історія.

Тема 15. Політичні і правові вчення в Західній Європі в XIX ст.

Західна традиція права у XIX ст., її оцінка. Основні напрями західно-європейської політико-правової думки: лібералізм, консерватизм, соціалізм, позитивізм та ін.

Ліберально-демократичні політико-правові вчення XIX ст.: Б.Констан, І.Бентам, А.Токвиль, Дж. С. Милль.

Марксистська концепція права й політики, її основні ідеї та їх оцінка.

Позитивізм у сфері права та політики в XIX ст.: Конт, Спенсер; шк. “юридичного позитивізму” (Остін, Бергбом, Лабанд, Шершеневич); шк. “соціологічного позитивізму (теорія “насилля” Л. Гумпловича, теорія “юриспруденції інтересів” Р. Ієрінга).

Неокантіанство про право та державу. Дуалістична концепція права в неокантіанстві (Г. Еллінек, Р. Штаммлер).

Аристократична концепція права і держави Ф. Ніцше.

Концепції про державу і право в уявленнях анархістів у XIX ст. П.Прудон, М.Штирнер, М.Бакунін.

Тема 16. Політичні і правові вчення мислителів України

к. XVIII – поч. XX ст.

Проект слов'янського союзу Кирило-Мефодіївського товариства: М.Костомаров, Т.Шевченко, Г. Андрузький.

Вчення про державу і право в Україні в II пол. XIX ст.: М.Драгоманов, С.Подолінський, О.Терлецький, І.Франко.

Націократична модель держави: М.Міхновський, В.Липинський, Д.Донцов.

Державно-правові погляди діячів Центральної Ради: М.Грушевський, В.Винниченко, М.Туган-Барановський.

Політико-правові погляди гетьмана Павла Скоропадського.

Тема 17. Політичні і правові вчення мислителів Росії к. XVIII – поч. XX ст.

Проекти державних перетворень в Росії в XIX ст.: М.Сперанський.

Контрпроект М.Карамзіна.

Проекти конституції декабристів: М.Муравйов, П.Пестель.

Слов'янофіли та західники про своєрідність та перспективи перетворень кріпосницької Росії.

Основні напрями політико-правових вчень в Росії в II половині XIX ст.: консерватизм (К.Победоносцев, К.Леонтьєв, М.Катков); охоронний лібералізм (А.Градовський, Б.Чичерін); російський соціалізм (О.Герцен, М.Чернишевський).

Розробка теорії права (Муромцев, Коркунов, Ковалевський, Шершеневич, Новгородцев, Кістяківський, Петражицький) та правової держави в Росії (Ковалевський, Гессен, Котляревський, Новгородцев, Кістяківський) та ін.

Тема 18. Політичні і правові вчення в Європі та США XX ст.

Теорія солідаризму Л.Дюгі.

Неолібералізм та консерватизм у вчення про державу, концепції плюралістичної демократії.

Концепція соціальної держави та політики загального благоденства.

Політико-правова теорія типології влади, теорії еліт, бюрократії.

Соціологічна юриспруденція: Ерліх, Вебер, Паунд.

Реалістична теорія права: Ллевелін, Френк.

Аналітична юриспруденція Харта.

Позитивістський нормативізм Кельзена (Чиста теорія права).

Теорія еліт. ВільфредоПарето, ГаєтаноМоска.

Політико-правові вчення націонал-соціалізму. Загальна характеристика. Теорія «сильної держави», «вищих інтересів нації», «справедливості». Раси «повноцінні» і «неповноцінні». Освальд Шпенглер – ідеолог німецького націонал-соціалізму.

Тоталітарна модель політичної системи.

Теорії природного права: основні різновиди. Історія виникнення і розвитку теорії природного права.

Неотомістська (теологічна) теорія природного права (А. Ауер, Ж. Марітен, Ж. Дабен, Лебаф і Хейс). Бог - першоджерело державної влади і права. Природне право як «таємні глибини серця», що пізнаються не розумом, а тільки за посередництвом істин християнського віровчення.

Теорія «відродженого», природного права (у Франції - Жені та Сомбл, у Німеччині – неокантіанці Штаммлер, Коген, Ласк, в Італії - дельВеккіо, у Росії - Є.М. Трубецькой, В.М. Гессен, Б.О. Кістяківський; сучасні автори - Лон Фуллер, Артур Кауфман, Дж. Роулс та ін.).

Праворозуміння радянського періоду.

Інтегральна юриспруденція.

1.3. МЕТОДИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ»

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій, семінарських занять та консультацій, опитувань студентів під час захисту індивідуальних робіт, тестування, опитування студентів із питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

Бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

Підсумковий контроль включає модульний та семестровий контроль. Модульний контроль проводиться у вигляді письмової відповіді.

Семестровий контроль за результатами вивчення дисципліни проводиться в останній атестаційний тиждень семестру (сесію) шляхом зваженого додавання результатів модульного контролю та постановки підсумкової оцінки до екзаменаційної відомості.

Пояснення видів робіт та вимоги до їх оцінювання:

Робота на семінарському занятті

Усне опитування – включає в себе опитування за будь-яким питанням, винесеним на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших студентів, запитання студентів до інших студентів, відповідей інших студентів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), відповіді на контрольні питання з теми семінарського заняття.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

Письмове опитування на семінарському занятті проводиться на початку кожного заняття (5-10 хвилин). Викликаються декілька студентів, які повинні дати відповіді на запитання, запропоновані викладачем на його розсуд. Це можуть бути питання як теми даного семінарського заняття, так і з попередніх тем. Метою проведення письмового опитування є перевірка студентів до семінарського заняття та вміння змістовно і коротко викласти окремі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями як правильність, повнота, чіткість, лаконічність відповіді, логіка і аргументованість викладення думок.

Вирішення тестових завдань проводиться на початку кожного семінарського заняття (до 10-ти хвилин). Викладачем також викликаються 5-6

студентів, які повинні дати відповіді на тестові запитання запропоновані викладачем.

Письмова робота за результатами модульного контролю

Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить письмові роботи за результатами вивчення кожного змістового модуля. Кожна письмова робота може включати теоретичні питання, тестові та практичні завдання. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля.

Індивідуальна робота студента

Індивідуальна робота полягає в написанні реферату та (або) підготовці есе. Реферат та есе готується з обов'язковим розглядом дискусійного питання з викладенням власної точки зору на дану проблему. Темі робіт, запропоновані у методичних вказівках для самостійної роботи, студенти обирають самостійно.

Підсумкова контрольна робота

Підсумкова контрольна робота проводиться одна в навчальний семестр за результатами вивчення всіх змістових модулів.

Вона включає у себе теоретичні питання, тестові завдання. До завдань контрольної роботи можуть бути включені питання з тем, вивчення яких не виносились на семінарські заняття, а також питання, які передбачені навчальним планом для індивідуальної та самостійної роботи.

Про проведення підсумкової роботи студенти попереджаються не менше ніж за тиждень. З переліком тем, питання з яких будуть включені до завдань контрольної роботи, студенти також ознайомлюються завчасно.

Після перевірки контрольної роботи та оголошення її результатів студентам надається можливість ознайомитись із власними роботами та завданнями для них, і, за необхідності, оспорити результати контрольної роботи.

1.4. ЛІТЕРАТУРА ОСНОВНА ДО ВСЬОГО КУРСУ

1. Американские просветители. Избранные произведения: в 2 т. – М., 1968-1969.
2. Бергер А. К. Политическая мысль древнегреческой демократии. – М.: Наука, 1966.
3. Берман Г. Западная традиция права. – М., 1999.
4. Волгин В.П. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII в. – М.: Наука, 1977.
5. Голубев В.И. Генезис и эволюция политических учений. – М., 1995.
6. Графский В.Г. История политических и правовых учений. – М., 2007.
7. Дробышевский С.А. Из классической юриспруденции второй половины XX в. – Красноярск, 2005.
8. Дробышевский С.А. История политических и правовых учений. – М., 2003.
9. Ильин А.В., Морозова С.А. Из истории права. – СПб., 1996.
10. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI - XX вв. – М., 1995.
11. История политических и правовых учений. / Под ред. О.Э. Лейста. – М., 1991.
12. История политических и правовых учений. Средние века и Возрождение. – М., 1988.
13. История политических и правовых учений. / Под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: Инфра-М-Кодекс, 1995.
14. Коплстон Ф. Ч. История средневековой философии. – М., 1997.
15. Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М., 1994.
16. Кузнецов В. Французские материалисты XVIII в. – М., 1981.
17. Лосев А. Ф. История античной философии. – М., 1989.
18. Мень А. История религии: В 7 т. – М., 1991.
19. Нерсесянц В. С. Политические учения Древней Греции. – М.: Наука, 1979.
20. Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2-х т. – М., 1992.
21. Согрин В.В. Идеиные течения в американской революции XVIII века. – М., 1980.
22. Согрин В.В. Основатели США: исторические портреты. – М., 1983.
23. Тарнас Р. История западного мышления. – М., 1995.
24. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. – М., 1981.
25. Чанышев А.А. История политических учений. Классическая западная традиция (античность – первая половина XIX в.). – М., 2000.

1.5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЕКЗАМЕН

1. Предмет історії правових та політичних вчень.
2. Методи пізнання політико-правових вчень.
3. Періодизація історії політичних та правових вчень.
4. Політична та правова думка Стародавнього Китаю: конфуціанство
5. Політична та правова думка Стародавнього Китаю: легізм
6. Політична та правова думка Стародавньої Індії.
7. Загальна характеристика політико-правової думки Стародавньої Греції.
8. Політичні та правові погляди Гомера і Гесіода.
9. «Сім мудреців» і їх вплив на розвиток древньогрецької політичної та правової думки.
10. Політичні та правові погляди Піфагора.
11. Політичні та правові погляди Геракліта.
12. Політичні та правові погляди Демокрита
13. Політичні та правові погляди софістів.
14. Політичні та правові погляди Сократа.
15. Вчення Платона про державу і право.
16. Вчення Аристотеля про державу і право.
17. Політичні та правові погляди Епікура
18. Політичні та правові погляди стоїків.
19. Політичні та правові погляди Полібія.
20. Загальна характеристика розвитку політичних та правових вчень в стародавньому Римі.
21. Цицерон про суть, походження, форми держави, справедливість та право
22. Політичні та правові погляди римських стоїків.
23. Правові погляди римських юристів.
24. Політичні та правові ідеї первісного християнства
25. Зародження теократичних доктрин. Августин Блаженний
26. Політико-правова теорія середньовічної схоластики. Фома Аквінський
27. Політичні та правові ідеї середньовічних ересей
28. Вчення про закони і державу Марсилія Падуанського
29. Політико-правові напрямки в ісламі
30. Політико-правові ідеї в працях арабських філософів
31. Вчення про політику Н. Макіавеллі
32. Політичні та правові ідеї Реформації
33. Вчення М. Лютера, сенс його ідей про незалежність світської влади і свободу совісті.
34. Політико-правові ідеї протестантизму (Ж. Кальвін)
35. . Ідеальна держава в «Утопії» Т. Мора та «Місті Сонця» Т. Кампанелли.
36. Боден та його вчення про державу, суверенітет
37. Політико-правові проблеми часів Київської Русі
38. Політико-правова думка литовсько-польського періоду в Україні

39. Політична полеміка стяжателей та не стяжателей (іосифлян). Ніл Сорський. Максим Грек. Іосиф Волоцький
40. Політична концепція Філофея «Москва – третій Рим»
41. Політико-правові вчення в сер. XVI ст. (І.С. Пересветов, А.М. Курбський, Іван Грозний).
42. Теорія природного права: зміст та загальна спрямованість
43. Г. Гроцій про право і державу
44. Розробка природно-правової теорії Б. Спінозою
45. Вчення Т. Гоббса про право і державу
46. Вчення Дж. Локка про право і державу
47. Політичні та правові погляди Вольтера
48. Політико-правове вчення Монтеск'є
49. Політико-правове вчення Руссо
50. Природно-правові вчення в Німеччині в XVI-XVIII ст. (Пуффендорф, Томазій, Вольф)
51. Політичні та правові вчення в Італії в XVIII ст. (Дж. Віко, Ч. Беккарія)
52. Становлення політико-правової ідеології в США.
53. Політичні та правові погляди Т. Джефферсона і їх втілення в «Декларації незалежності» і «Біллі про права».
54. Федераліст: політичні погляди А. Гамільтона.
55. Теорія природного права Т. Пейна
56. Політико-правові погляди Б. Франкліна.
57. Основні напрями західно-європейської політико-правової думки XIX ст.: лібералізм.
58. Основні напрями західно-європейської політико-правової думки XIX ст.: консерватизм.
59. Основні напрями західно-європейської політико-правової думки XIX ст.: соціалізм.
60. Основні напрями західно-європейської політико-правової думки XIX ст.: позитивізм.
61. Ліберально-демократичні політико-правові вчення XIX ст.: Б. Констан, І. Бентам, А. Токвіль, Дж. С. Мілль.
62. Марксистська концепція права й політики, її основні ідеї та їх оцінка.
63. Школа “юридичного позитивізму” XIX ст. (Остін, Бергбом, Лабанд, Шершеневич);
64. Школа “соціологічного позитивізму” XIX ст. (теорія “насилля” Л. Гумпловича),
65. Теорія “юриспруденції інтересів” Р. Ієрінга.
66. Аристократична концепція права і держави Ф. Ніцше.
67. Політичні та правові погляди Штірнера.
68. Політичні та правові погляди Прудона
69. Політичні та правові погляди Бакуніна
70. Політичні та правові погляди Петра Кропоткіна.

71. Кант про причини походження держави, про право та категоричний імператив.
72. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель про державу та право.
73. Історична школа права, представники та загальна характеристика.
74. Політичні та правові погляди Огюста Конта.
75. Герберт Спенсер та його політичні і правові погляди.
76. Соціалістичні вчення в I пол. XIX ст.: Сен-Сімон, Фур'є, Оуен.
77. Політико-правова теорія бюрократії. М. Вебер
78. Теорія еліт. В. Парето, Г. Моска.
79. Аналітична юриспруденція Харта.
80. Позитивістський нормативізм Кельзена (Чиста теорія права).
81. Політико-правові вчення націонал-соціалізму.
82. Теорії природного права XX ст.: основні різновиди, представники.
83. Політичні та правові погляди Рудольфа Штамmlера.
84. Правова концепція Льва Петражицького.
85. Школа «вільного права» Євгена Ерліха.
86. Раско Паунд про завдання та аспекти права.
87. Правові та політичні погляди Богдана Кістяківського.

3. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Політичні та правові вчення в країнах Стародавнього Сходу

План

1. Специфічні риси політико-правових вчень Стародавнього Сходу.
2. Політичні та правові вчення Стародавнього Китаю: конфуціанство, даосизм, легізм:
 - а) політико-правові ідеї Конфуція. «Лунь Юй»: (проблема держави; ідеал політичного діяча; мораль і політика);
 - б) соціально-політична концепція даосизму. «Книга про дао і де»: (причини нерівності в суспільстві; принцип не діяння як соціальний ідеал);
 - в) «Книга правителя області Шан» як джерело легізму: (політична програма перетворення держави; образ ідеального політика; методи управління суспільством, система покарання).
3. Політико-правова думка Стародавньої Індії, її специфіка:
 - а) політико-правові ідеї в індуїзмі;
 - б) політико-правові ідеї в буддизмі;
 - в) книга Стародавньої Індії «Ману» та її основні ідеї;
 - г) політична доктрина в давньоіндійському трактаті «Артхашастра».

Теми рефератів

1. Мораль і політика: конфуціанство і легізм.
2. Методи управління державою у вченні Конфуція і Шан Яна.
3. Модель політичного лідерства у вченнях Стародавнього Китаю.
4. Шан Ян і Каутилья як політичні діячі Стародавнього Сходу.
5. Теократія Стародавнього Ізраїлю, її історична роль.
6. Біблія (Старий Завіт) про закон і державу.
7. Повчання царя Соломона.
8. Стародавній Іран. Авеста.

Питання для самостійної роботи

1. Який зміст понять «чи», «дао», «жень»? Порівняйте трактування їх різними політико-філософськими школами.
2. Хто такі «цзюнь-цзи», «сяо-жень»? Яка їхня роль у соціальній і політичній структурі суспільства?
3. Які основні методи управління державою пропонували Лао-цзи, Конфуцій і Шан Ян?
4. Як даосизм і конфуціанство оцінювали роль законів?
5. Порівняйте ідеал політика у Конфуція і Шан Яна.
6. Як легізм і даосизм розглядали проблематику війни і миру?
7. Які вимоги до законів висували легісти?
8. Прослідкуйте відносини влади і народу у вченнях стародавнього Китаю.
9. Охарактеризуйте структуру політико-правового трактату «Артхашастра».

10. У яких положеннях «Артхашастри» Ви вбачаєте методи і способи диктаторського способу політичного управління.

Джерела

1. Артхашастра или наука политики. Т.1.Ч.1. М., 1969.
2. Библия. Ветхий Завет. Кн.: “Исход”, гл. 20 – 24, “Второзаконие”, гл. 5 – 26.
3. Дао дэ дзин. – С-Пб.: Изд-во «Азбука», 1998. – 96 с.
4. Древнеиндийская философия. М., 1972.
5. Книга правителя области Шан (Шан Цзюнь Шу). Изд.2-е доп./ Пер. с кит., вступ. ст., коммент., послесл. Л. С. Переломова. – М.: Ладомир,1993. – 392 с.
6. Люньбой. Изречения. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 21-200.
7. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. Т.1. /ред. К.И. Батыр и Е.В. Поликарпова. – М.: Юрист, 2006.
8. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / сост. проф. В.А. Томсинов. – М., 2001.

Література

9. Быков Ф.С. Зарождение общественно-политической и философской мысли в Китае. – М.: Наука, 1996. – 242 с.
10. Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайского государства. – М., 1983.
11. Графский В.Г. История политических и правовых учений. – М.,2007.
12. Древние китайцы в эпоху централизованных империй. Отв. ред. Л. С. Переломов. – М.: Наука, 1983. – 415 с.
13. Ильин А.В., Морозова С.А. Из истории права. – СПб., 1996.
14. История Древнего мира. Древний Восток. Египет, Шумер, Вавилон, Западная Азия / А.Н. Бадак и др. – Минск, 1998.
15. История политических и правовых учений. Домарксистский период: Учеб./ Под ред. О.Э. Лейста. М., 1991.
16. История политических и правовых учений. Учеб.для вузов. Под общ.ред. В. С. Нерсесянца. – М.: Инфра-М-Кодекс, 1995. – С. 25-33.
17. Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М., 1994.
18. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира: курс лекций. – Волгоград, 1998.
19. Лопухин А. П. Библейская история Ветхого Завета. М., 1986.
20. Мень А. История религии: В 7 т. М., 1991. – Т. 2. С. 201 – 322.
21. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права: учебник. Т.1. – М., 1998.
22. Переломов Л.С. Конфуцианство и легизм в политической истории Китая. – М.: Наука,1981. – 333 с.
23. Переломов Л.С. Конфуций: жизнь, учение, судьба. – М.: Наука, Изд. фирмы Вост. лит. 1993. – 439 с.
24. Тихомиров Л. Монархическая государственность. – Спб., 1992.
25. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. – М., 1981.

Тема. 2. Політичні та правові вчення Стародавньої Греції

План

1. Політико-правова історія Стародавньої Греції. Її специфіка.
2. Аристократичні вчення піфагорійців, Геракліта, Сократа.
3. Демократичні ідеї софістів, атомістів (Демокрит).
4. Вчення Платона про:
 - а) людину і про виникнення держави;
 - б) ідеальну державу як втілення розподільчої справедливості, її аналіз;
 - в) закони.
5. Вчення Аристотеля про:
 - а) сутність і природню натуру держави.
 - б) громадянство і громадянина, його аналіз.
 - в) правильні, неправильні та змішані форми держави.
 - г) право.
6. Політико-правові ідеї епохи еллінізму: епікурейство, стоїцизм, Полібій.

Література

1. Александров Г. Аристотель. – М.: Соцэкгиз, АН СССР, 1940. – 276 с.
2. Анатомия мудрости: 106 философов. Т.1. Симферополь, 1995.
3. Андреев Ю.В. Цена свободы и гармонии. СПб., 1998.
4. Античная литература. Греция: Антология. Ч. 1. М., 1989.
5. Антология мировой философии. М., 1969. Т. 1. Ч. 1.
6. Аристотель. Политика // Соч.: В 4 т. М., 1972.
7. Аристотель. Политика. Афинская полития. – М.: Мысль, 1997. – С. 35-346.
8. Асмус В. Ф. Античная философия. М., 1976.
9. Асмус В.Ф. Платон. – М.: Мысль, 1975. – С. 120-159.
10. Бергер А. К. Политическая мысль древнегреческой демократии. – М.: Наука, 1966. – 359 с.
11. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985.
12. Гуторов В.А. Античная социальная утопия. Л., 1989.
13. Доватур А. И. Политика и политии Аристотеля. – М.-Л.: Наука, 1965. – 390 с.
14. История политических и правовых учений. Домарксистский период: Учеб./ Под ред. О.Э. Лейста. М., 1991.
15. История политических и правовых учений: Древний мир. Под ред. В.С. Нерсесянца. – М.: Наука, 1985. – 263 с.
16. История политических и правовых учений: Учеб./ Под ред. В.С. Нерсесянца. М., 1995.
17. Кассен Б. Эффект софистики. М.; СПб., 2000.
18. Кечекьян С.Ф. Учение Аристотеля о государстве и праве. М., 1947.
19. Лосев А. Ф. История античной философии. М., 1989.
20. Лосев А. Ф., Тахо-Годи А. А. Платон. Аристотель. – М.: Мол. гвардия, 1993.
21. Мирзаев С.Б. Полибий. М., 1986
22. Нерсесянц В. С. Платон. – М.: Юрид. литература, 1984. – С.34-68.

23. Нерсисянц В. С. Политические учения Древней Греции. – М.: Наука, 1979. – 263 с.
24. Платон. Государство // Соч.: в 4 т. Т.3. М., 1994.
25. Платон. Законы// Там же.
26. Полибий. Всеобщая история. СПб., 1994.
27. Разумович Н.Н. Идеи и институты Древней Греции // Политическая и правовая культура. М., 1989.
28. Чанышев А. Н. Аристотель. – М.: Мысль, 1987. – С. 169 - 200.

Теми рефератів

1. Критика Платоном демократії
2. Політичний лідер у вченні Платона.
3. Вчення Аристотеля про політію.
4. Праворозуміння Аристотеля.
5. Ідеал політичного устрою у вченні Платона та Аристотеля: порівняльний аналіз.

Питання для самостійної роботи

1. У чому схожість і відмінність політичних ідей Стародавньої Греції і Стародавнього Китаю?
2. Проведіть порівняльний аналіз поглядів на державну владу Конфуція, Шан Яна, Платона.
3. Про які форми державного устрою пише Платон? Прослідкуйте їх еволюцію.
4. Які типи особистості виділяє Платон у діалозі «Держава»? Чим олігархічна людина відрізняється від демократичної?
5. Як Платон ставився до демократії? Прокоментуйте вислів Платона: «... демократія п'яніє свободою».
6. Дайте характеристику моделей ідеальної держави Платона.
7. Як Ви розумієте вислів Платона: «Справедливість - це коли кожен займається своєю певною справою», пропонуючи на основі справедливості будувати «ідеальну державу»?
8. Перерахуйте принципи, які лягли в основу поділу суспільства на стани у Платона. Яка їхня ієрархія?
9. Які функції держави виділяв Платон?
10. У діалозі «Закони» Платон вивів основні вимоги до законодавства. Воно повинно відповідати чотирьом людським благам – здоров'ю, красі, силі в бігу і в інших рухах тіла, ... і особливо чотирьом основними божественним благам - розумінню, здоровому станом душі, справедливості і ... Закінчите перелік основних людських і божественних благ, запропонований Платоном.
11. К. Поппер вважав Платона одним із родоначальників тоталітаризму. Як ви думаєте, чому? Знайдіть риси тоталітарної держави у вченні Платона.
12. Порівняйте вимоги до законів, які виділяли Платон і Шан Ян.
13. За що Аристотель критикував Платона?

14. Що розумів Аристотель під демократією? Про які види демократії він писав? Які характеристики він їм дає?
15. Що таке «політія»? У якому значенні Аристотель вживає цей термін?
16. У чому причини зародження політико-владних відносин у суспільстві?
17. Чому «людина - істота політична»?
18. Аристотель розрізняв два види справедливості: зрівняльну і розподільчу. У чому їх відмінність? За яким принципом має здійснюватися, на думку Аристотеля, розподіл благ у суспільстві?
19. Порівняйте принципи класифікації форм правління, дані Платоном і Аристотелем.
20. Чи можна стверджувати, що політичне вчення Аристотеля мало більше значення для розвитку політико-правової думки, ніж вчення Платона? Поясніть свою точку зору.

Тема 3. Політичні і правові ідеї в країнах Європи та Арабського Сходу періоду Середньовіччя

Питання

1. Раннє християнство: основні положення.
2. Вчення патристики про Бога, людину, церкву і державу.
3. Політико-правова ідеологія Західної Європи в період середньовіччя. Становлення західної традиції права.
4. Політико-правова ідеологія Візантії. Становлення православної, східноєвропейської традиції права.
5. Православні вчення про автократії, симфонії влад, їх оцінка.
6. Політико-правова ідеологія мусульманського світу епохи феодалізму (вчення аль-Фарабі, Ібн Сіна, ІбнХальдуна). Оцінка мусульманської традиції права.
7. Становлення державно-правових ідей в Київській Русі. Основні політичні та правові проблеми пам'яток Давньоруської держави.

Реферати

1. Фома Аквінський про державу і право
2. Підпорядкованість державно-політичних проблем релігійним питанням. Теорії “двох мечів”, “сонця та місяця”.
3. І. Ільїн про зв'язок християнства і права.
4. Юстиніан та становлення православної, східноєвропейської традиції права.
5. Вчення про державу і право Марсилія Падуанського. Ідея народного суверенітету. Роль народу у законотворчості. Розмежування церкви та держави, права та релігії.

Питання для самостійної роботи

1. Особливості політико-правової ідеології Середньовіччя.
2. Теологічні джерела західної традиції права.

3. Чим відрізняється держава від великої шайки разбійників у Аврелія Августина?
4. Яке нове обґрунтування рабства привів Аврелій Августин?
5. Чи повинна держава допомагати церкві в боротьбі з еретиками в розумінні Аврелія Августина?
6. Політико-правові ідеї в середньовічних ересях. Богомільства і маніхейство.
7. Як розумів закон Фома Аквінський? Як закони у Фоми Аквінського співвідносяться між собою?
8. Чи можуть, згідно Фоми Аквінського, існувати непогрішні позитивні закони?
9. У чому Фома Аквінський бачив відмінність компетенції світської влади від компетенції влади церковної?
10. Які елементи державної влади виділяв Фома Аквінський?
11. Визнавав Фома Аквінський за народом право на повалення тирана?
12. Середньовічна юридична думка, її зв'язок з існуванням римського, канонічного та звичаєвого права. Школа глоссаторів.
13. Проблеми держави і права у творчості ІбнРушда, Аль-Фарабі, Ібн-Сини та інших арабських мислителів IX-XIII ст.
14. Коран як джерело мусульманських правових концепцій.
15. Вчення Іоанна Солсберійського про державу.
16. Данте Аліґ'єрі про всесвітню монархію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Августин Блаженный. О граде Божием: В 4 т. М., 1994. Т. 2. Кн. 11; Т. 4. Кн. 22. Гл. 1, 2, 30.
2. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. М., 1994. Введение. С. 19 - 27; Гл. 4. С. 165 - 194.
3. Бонташ П.К., Прозорова Н.С. Томас Мор. -М, 1983.
4. Боргош Ю. Фома Аквинский. М., 1975.
5. Герье Н. Блаженный Августин. М., 2003.
6. Игнатенко О.О. Ибн-Хальдун. -М., 1980.
7. Ильин И.А. Путь духовного обновления// Соч.: В 10 т. - М., 1993. Т. 1. Гл. 8,9
8. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI - XX вв.: Учеб. М., 1995. Гл. 11. § 1, 4.
9. История политических и правовых учений. Домарксистский период: Учеб./ Под ред. О.Э. Лейста. М., 1991.
10. История политических и правовых учений: Учеб./ Под ред. В.С. Нерсесянца. М., 1995.
11. Козловский П. Общество и государство. М., 1998.
12. Коплстон Ф. Ч. История средневековой философии. М., 1997.
13. Коплстон Ф. Ч. Аквинат. Введение в философию великого средневекового мыслителя. Долгопрудный, 1999.
14. Коран. / Пер. И.Ю. Крачковского. - М., 1990.

15. Малахов В.П. История политических и правовых учений. Хрестоматия. - М., 2003. - С. 210-215.
16. Марсили. Защитник мира// Анталогия мировой правовой мысли: В 5 т. Т 2. С. 604-610. М., 1999.
17. Свежавски С. Фома Аквинский, прочитание заново. - Сретенск, 2000.
18. Сюкиайнен М.Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. -М., 1986.
19. Тарнас Р. История западного мышления. М., 1995.
20. Тихомиров Л. Монархическая государственность. Спб., 1992.
21. Федотов Г. Святые древней Руси. М., 1990.
22. Флоровский Г. Пути русского богословия. М., 1991.
23. Фома Аквинский. О правлении государей// Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе XI - XVII вв. Л., 1990.
24. Хайруллаев М.М. Фараби. Эпоха и учение. - Ташкент, 1975.

Тема 4. Політико-правова думка епохи Відродження і Реформації

Питання

1. Політико-правове вчення Н. Макіавеллі, його світський характер. Ідеальний правитель і формийоговладарювання.
2. Вчення Ж. Бодена про державу, ознаки суверенітету.
3. Вчення М. Лютера, сенс його ідей про незалежність світської влади і свободу совісті.
4. Політико-правові ідеї протестантизму (Ж. Кальвін)
5. Тираноборство. Е. ЛаБоезі.
6. Відмінні риси ідей раннього європейського соціалізму (XVI-XVII ст.). Досконала держава в «Утопії» Т. Мора і «Місті Сонця» Т. Кампанелли.

Питання для самостійної роботи

1. Політико-правова ідеологія епохи Відродження: основні риси.
2. Характерні риси періоду Реформації.
3. Від чого залежить форма правління держави згідно Н. Макіавеллі?
4. Що означає термін «макіавеллізм»?
5. Політика і мораль у розумінні Н. Макіавеллі.
6. Політичні ідеї тираноборців. «Міркування про добровільне рабство» Етьєна де ЛаБоезі.
7. Співвідношення мети і засобів у політиці: Шан Ян і Н. Макіавеллі.
8. Що таке суверенітет держави згідно теорії Бодена?
9. У чому проявляється компетенція суверенної влади держави згідно Ж. Бодена?
10. Які фактори, що визначають нестабільність форми правління держави, виділив Ж. Боден?
11. Як Т. Мор визначив сутність європейських держав свого часу?

12. Що являють собою фундаментальні принципи існування утопійської держави?
13. Як Т. Мор уявляв собі форму правління утопійської держави?
14. Як обґрунтовував Кампанелла мотивацію громадян міста Сонця до праці?
15. Яке місце займає сім'я в проектах ідеальної держави Кампанелли і Платона?
16. Яку форму правління має держава соляріїв?
17. Політичний радикалізм Т. Мюнцера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боден Ж. Шість книг о государстве // Антология мировой политической мысли. - М., 1997. - Т. 1.
2. История политических и правовых учений. / Под ред. В.С. Нерсисянца. - М., 1998.
3. История политических и правовых учений. Средние века и Возрождение. - М., 1988. - Гл. 2-3.
4. Антология мировой политической мысли. - М., 1997. - Т. 1.
5. Антология мировой правовой мысли. - М., 1999. - Т. 2.
6. Берман Г. Западная традиция права. - М., 1999..
7. Бонташ П.К., Прозорова Н.С. Томас Мор. - М., 1983.
8. Голубев В.И. Генезис и эволюция политических учений. - М., 1995.
9. Долгов Г. Гуманизм, Возрождение и политическая философия Н.Макиавелли // Макиавелли Н. Избранные произведения. - М., 1997.
10. Макиавелли Н. Государь. - М., 1989.
11. Никитин Е.П., Никитина А. Загадка «Государя» // Вопросы философии. - 1997. - № 1.
12. Степанов И.А. Макиавеллизм и политическая мысль. - Минск, 1992.
13. Утопия и утопическое мышление. - М., 1991.
14. Чанышев А.А. История политических учений. Классическая западная традиция (античность - первая половина XIX в.). - М., 2000..
15. Юсим М.А. Этика Макиавелли. - М., 1990.

Тема 5. Правові і політичні вчення у Франції XVIII ст.

Питання

1. Характерні риси епохи Просвітництва. Специфіка її розвитку в різних державах.
2. Політико-правове вчення Ш.Л.Монтеск'є:
 - закономірності розвитку суспільства, роль географічного фактору;
 - держава і форми правління;
 - теорія поділу влади;
 - роль права і закону у розвитку суспільства.
3. Ж.Ж. Руссо, його політико-правове вчення:
 - Руссо про природній стан, природні права, природну мораль і релігію;
 - Причини походження нерівності, її види, етапи розвитку.

• Вчення про народний суверенітет.

4. Французькі просвітителі (Гольбах, Гельвецій, Дідро та ін.) Про освічену державу, про громадянина і його права.

Теми рефератів

1. Вплив географічного чинника на політичні процеси в теорії Ш.Монтеск'є.
2. Політико-правове вчення французького просвітителя Вольтера.
3. Роль насильства в історії: вчення Ж. Ж. Руссо і практика якобінської діяльності.
4. Концепція «суспільного договору» і «природного права» в історії політичної думки: Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.Ж. Руссо.

Питання для самостійної роботи

1. Як Ш. Л. Монтеск'є розумів свободу, закон?
2. Монтеск'є вважав, що зловживання владою випливають з природи людини: «Відомо вже з досвіду віків, що всякий людини, володіє владою, схильна зловживати нею, і він йде в цьому напрямку, поки не досягне належного йому межі». Про які межі зловживань говорив французький мислитель?
3. «Теорія поділу влади» і «теорія обмеження влади». У чому відмінність між ними? Проаналізуйте з погляду цих теорій вчення Дж. Локка і Ш. Л. Монтеск'є.
4. Що таке принцип правління, природа правління?
5. У чому сила влади? Порівняйте погляди Ш. Л. Монтеск'є і Н. Макіавеллі.
6. Як Ш.Л. Монтеск'є оцінював політичний устрій Росії? Що він писав про нього?
7. Суспільство та особистість у теорії Ж. Ж. Руссо.
8. У чому сутність теорії демократії Ж.Ж. Руссо?
9. Відомо, що Ж.Ж. Руссо вважав представницьку владу рабством. Які аргументи він наводив для обґрунтування своєї позиції?
10. М. Робесп'єр писав: «Терор - це швидка, суворая і непохитна справедливість». Які положення вчення Ж.Ж. Руссо дозволили якобінцям так охарактеризувати терор?
11. Порівняйте погляди Т. Гоббса і Ж. Ж. Руссо на проблему взаємовідносин особистості і держави.
12. Назвіть відмінності «спільної волі» від «волі всіх»?
13. Яку зміну, на думку Ж. Ж. Руссо, виробляє в людині «перехід від стану природного до стану цивільного»? Що значить «громадянський стан»?
14. Прокоментуйте вислів Ж.Ж. Руссо: «Вороги всіх політичних хитрощів – мир, єднання, рівність».
15. Порівняйте теорії поділу влади Дж. Локка і Ш.Л.Монтеск'є. Що між ними спільного? У чому специфіка кожної з них?

Література

1. Азаркин Н.М. Монтеск'є. – М.: Юрид. лит-ра, 1988. – 112 с.
2. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. – М.: Прогресс-Политика, 1993.

3. Баскин М.П. Монтескьё. – М.: Мысль, 1975. – 165 с.
4. Верцман И.Е. Жан Жак Руссо. – М.: Худож. лит-ра, 1976. – 310 с.
5. Волгин В.П. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII в. – М.: Наука, 1977.
6. Гельвеций. Об уме// Соч.: В 2 т. М., 1973. Т. 1.
7. Гольбах П. Система природы// Избр. произведения: В 2 т. М., 1981. Т. 1, 2.
8. Дворцов А.Т. Ж.Ж. Руссо. – М.: Наука, 1980. – 112 с.
9. История политических и правовых учений: Учеб./ Под ред. В.С. Нерсесянца. М., 1995.
10. История политических и правовых учений: XVII - XVIII вв. Отв. ред. В.С. Нерсесянц. – М.: Наука, 1989. – С. 116-143.
11. Кузнецов В. Французские материалисты XVIII в. М., 1981.
12. Монтескьё Ш. Л. О духе законов. – М.: Мысль, 1999. – 672 с.
13. Рассел Б. История западной философии: В 2 т. Новосибирск, 1994. Т. 2. Гл. 19.
14. Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Пер. с фр. – М.: КАНОН-пресс, Кучково поле, 1998. – 416 с.

Тема 6. Політичні і правові вчення в США в XVIII ст. (в період боротьби за незалежність).

Питання

1. Становлення політико-правової ідеології в США.
2. Політичні та правові погляди Т. Джефферсона і їх втілення в «Декларації незалежності» і «Біллі про права».
3. Федераліст: політичні погляди А. Гамільтона.
4. Теорія природного права Т. Пейна
5. Політико-правові погляди Б. Франкліна.

Реферати

1. Гамільтон про поділ влади і його практичному здійсненні.
2. Політико-правові погляди Дж. Медісона.
3. Політико-правові погляди Дж. Вашингтона.
4. Вплив політико-правових поглядів США на європейську політико-правову думку.

Питання для самостійної роботи

1. З чим Т.Пейн порівнював конституцію держави?
2. Що служило для Т.Пейна доказом реальності природних прав людини?
3. Яке місце в правовому вченні Т.Пейна займають права поколінь?
4. Як Т.Пейн співвідносив прецедентне право з правом законодавчим?
5. До яких радикальних висновків прийшов Т.Пейн, слідуючи теорії договірної походження держави?
6. У якому документі найбільш яскраво проявилися політичні та правові погляди Т.Джефферсона?

8. Інтереси якій частині суспільства відстоював Дж.Медісон і чому?
9. Що розумів Дж.Медісон під «суспільством»?
10. Чому Дж.Медісон відстоював ідею республіканської форми правління для США?
11. Які, на думку А.Гамільтона, були дефекти конфедерації штатів?
12. Яким чином А.Гамільтон пропонував трансформувати конфедерацію в федерацію?

ЛІТЕРАТУРА

1. Американские просветители. Избранные произведения: в 2 т. М., 1968-1969.
2. Бёрк Э. Правление, политика и общество. М., 2001.
3. Бёрк Э. Размышление о революции во Франции. М., 1993.
4. Бурстин Д. Американцы: национальный опыт. М., 1993.
5. Громаков Б. С. Политические и правовые взгляды Пейна. М., 1960.
6. Дементьев И.П. Идейная борьба в США по вопросам экспансии. М., 1973
7. Паррингтон В.Л. Основные течения американской мысли: в 3 т. М., 1962-1963.
8. Пейн Т. Избранные сочинения. М., 1959.
9. Согрин В.В. Идейные течения в американской революции XVIII века. М., 1980.
10. Согрин В.В. Основатели США: исторические портреты. М., 1983.
11. Соединенные штаты Америки: Конституция и законодательные акты / под ред. О.А. Жидкова. М., 1993.
12. Федералист. Политические эссе Александра Гамильтона, Джеймса Медисона и Джона Джея. М., 1993.
13. Шлезингер А. Циклы американской истории. М., 1992.

Тема 7. Політичні і правові вчення в Західній Європі в XIX ст.

Питання

1. Основні напрями західноєвропейської політико-правової думки: лібералізм, консерватизм, соціалізм, позитивізм та ін.
2. Ліберально-демократичні політико-правові вчення XIX ст.: Б.Констан, І.Бентам, А.Токвиль, Дж. С. Мілль.
3. Марксистська концепція права й політики, її основні ідеї та їх оцінка.
4. Позитивізм у сфері права та політики в XIX ст.:
 - школа “юридичного позитивізму” (Остін, Бергбом, Лабанд, Шершеневич);
 - школа “соціологічного позитивізму (теорія “насилля” Л. Гумпловича),
 - теорія “юриспруденції інтересів” Р. Ієрінга.
5. Аристократична концепція права і держави Ф. Ніцше.

Реферати

1. Анархізм Штирнера та Прудона, його оцінка.
2. Етатизм Г.Гегеля та К. Маркса: загальне та особливе.

3. Кант та неокантіанство про правотадержаву: загальне та особливе.
4. Політико-правова ідеологія соціал-демократії. Ф. Лассаль.

Питання для самостійної роботи

1. Що таке індивідуальна свобода в розумінні Дж. Ст. Мілля? Як Дж. Ст. Мілля оцінював соціалізм?
2. Що є основою демократії, а що їй загрожує, на думку А. де Токвіля?
3. Порівняйте, як вирішувалась проблема свободи і демократії в працях Мілля і Токвіля? Які недоліки демократії вони відзначали?
4. А. Токвіль вважав, що демократія більш небезпечна для свободи, ніж монархія або аристократія. Що він мав на увазі? Ви згодні з його точкою зору?
5. Що таке право і держава в марксистському розумінні?
6. Який сенс вкладає Ієрінг в термін «боротьба за право»?
7. Чому Ієрінг відкидав основні постулати історичної школи права?
8. Якими ознаками, згідно з вченням Ієрінга, володіє держава? Як держава співвідноситься з правом?
11. Яку класифікацію права розробив Ерліх?
12. Як розумів право Дюркгейм?
13. У чому сенс теорії злочину і покарання Дюркгейма?
14. Що собою являє норма солідарності, на думку Дюгі?
15. Яке ставлення Оріу до теорії договірної походження держави?
16. Від чого залежить, на думку Оріу, повага людей до законів держави?

ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1993.
2. Бачинин В.А., Сандулов Ю.А. История западной социологии. СПб., 2002.
3. Бентам И. Принципы законодательства. Тактика законодательных собраний // Антология мировой политической мысли. В 5 т. Т. 1. – М.: Мысль, 1997. – С. 555-568.
4. Берлин И. Философия свободы: Европа. - М., 2001.
5. Библер В.С. О Марксе всерьёз (размышления в конце XX века) // Полис. 1996. № 1. С.119-127.
6. Гофман А.Б. Семь лекций по истории социологии. - М., 1997.
7. Дробышевский С.А. История политических и правовых учений. - М., 2003.
8. Дюги Л. Конституционное право: Общая теория государства. - М., 1908.
9. Дюги Л. Общество, личность и государство. - СПб., б/г.
10. Дюркгейм Э. О разделении общества труда: Метод социологии. - М., 1990.
11. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд. - СПб., 1998.
12. Иеринг Р. Борьба за право. СПб., 1908.
13. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. СПб., 1875.
14. Иеринг Р. Цель в праве. СПб., 1881.
15. История политических и правовых учений XIX в. Отв. ред. В.С. Нерсисянц. – М.: Наука, 1993.

16. Констан Б. О свободе у древних – в ее сравнении со свободой у современных народов // Полис. 1993. №2.
17. Куббель Л.Е. Очерки потестарно - политической этнографии. М., 1988.
18. Ленин В.И. Государство и революция// Полн. собр. соч. - Т. 33.
19. Липицкий М.И. К свободной демократии или демократической тирании? (Разговаривая с А. де Токвилем) // Полис. 1992. № 5-6. С.143-155.
20. Мамут Л.С. Этатизм и анархизм. М., 1989
21. Маркс К. Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта. Соч. Т.8.
22. Маркс К. Гражданская война во Франции. Соч. Т.17.
23. Маркс К. К критике гегелевской философии права. Введение. – К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч. 2-е изд. Т. 1.
24. Маркс К. Классовая борьба во Франции. Соч. Т.7.
25. Милль Дж. Ст. Размышления о представительном правлении – СПб.: Изд. Яковлева, 1863.
26. Милль Дж. Ст. Утилитаризм. О свободе. – СПб.: Изд. И.П. Перевозникова, 1990. – 145 с.
27. Михайловский И.В. Очерки философии права. Т. 1. - Томск, 1914.
28. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. По ту сторону добра и зла. Человеческое, слишком человеческое// Соч.: В 2 т. М., 1990. Т. 1 — 2.
29. Новгородцев П.И. Кризис современного правосознания. Введение; Общественный идеал в свете современных исканий// Соч. М., 1995.
30. Новгородцев П.И. Лекции по истории философии права// Соч. М., 1995. Гл. 13, 14, 15.
31. Новгородцев П.И. Об общественном идеале. М., 1991.
32. Ориу М. Основы публичного права. М., 1929.
33. Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2 т. М., 1992. Т. 2.
34. Рассел Б. История западной философии: В 2 т. Новосибирск, 1994.
35. Токвиль А. Демократия в Америке. – М.: Прогресс, 1994.
36. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. Переворот в науке произведенный господином Е. Дюрингом. Соч. Т.20.
37. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. Соч. Т.21.
38. Энгельс Ф. Развитие социализма от утопии к науке. Соч. Т.19.

Тема 8. Політичні і правові вчення в Європі та США ХХ ст.

Питання

1. Концепція соціальної держави та політики загального благоденства.
2. Політико-правова теорія бюрократії. М.Вебер
3. Теорія еліт. ВільфредоПарето, Гаetano Моска.
4. Аналітична юриспруденція Харта.
5. Позитивістський нормативізм Кельзена (Чиста теорія права).
6. Політико-правові вчення націонал-соціалізму.
7. Теорії природного права: основні різновиди, представники.

Реферати

1. Теорія солідаризму Л.Дюгі.
2. Неолібералізм та консерватизм у вченні про державу, концепції плюралістичної демократії.
3. Інтегральна юриспруденція.
4. Неопозитивістська школа права ХХ ст., її досягнення та недоліки.
5. Теорія “елітарної демократії”: ідеї та реальність.

Питання для самостійної роботи

1. Яку класифікацію права розробив Е. Ерліх?
2. Що являє собою норма солідарності, на думку Дюгі?
3. Що таке інтуїтивне право по Л.І. Петражицькому?
4. Що являє собою право і держава, на думку Кельзена?
5. Які групи інтересів, на думку Р. Паунда, закріплюються правом?
6. Який вплив мала доктрина В.І. Леніна на праворозуміння радянського часу?
7. В чому полягають особливості підходу І.А. Ільїна до права?
8. Що значить первинні та вторинні юридичні правила по Г. Харту?
9. Назвіть особливості підходу Л. Д. Троцького до держави і права
10. Як характеризує справедливість Дж. Роулс у своїй теорії справедливості?
11. Які витоки і основні ідеї політико-правової ідеології фашизму?
12. Які фактори легітимації політичної влади виділяв М. Вебер?
13. Як розумів генезис сучасної держави Вебер?
14. Назвіть ознаки державної бюрократії за Вебером?
15. Що таке патримоніальна держава за Вебером?
16. Які історичні типи права виділяв Вебер?
17. Проаналізуйте і дайте оцінку психологічної теорії права Л. Петражицького. Встановіть її вплив на політико-юридичну практику і теорію ХХ в.
18. Що являє собою право, на думку Портажицького?
19. Який критерій лежить у Г. Еллінека в основі класифікації суб'єктивних публічних прав?
20. Дайте характеристику поглядів Г. Харта на право.
21. Які правила, згідно Л. Фуллера, повинні реалізовуватися у державі для забезпечення в ній законності?
22. Що Л. Фуллер мав на увазі під процесуальним і матеріальним природним правом?
23. У чому, на думку Г. Кельзена, полягає «чистота» правової науки?
24. Проаналізуйте і зіставте фундаментальні уявлення про право, сформульовані Г. Кельзенем і Л. Фуллером.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1993.
2. Бергман Г. Западная традиция права: эпоха формирования. М., 1994.
3. Бачинин В.А., Сандулов Ю.А. История западной социологии. СПб., 2002.
4. Берлин И. Философия свободы: Европа. М., 2001.

5. Вебер М. Избранные произведения. М., 1990.
6. Вебер М. Социализм // Журнал социологии и социальной антропологии, 1999.
7. Вебер М. Харизматическое государство // Социологические исследования. 1988.№5.
8. Власть: Очерки современной политической философии Запада/ Под ред. В. Шивениерадзе. М., 1989.
9. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. М., 1988.
10. Герменевтика: история и современность. М., 1985.
11. Гофман А.Б. Семь лекций по истории социологии. М., 1997.
12. Дай Т., Зиглер Л. Демократия для элиты. М., 1984.
13. Дробышевский С.А. Из классической юриспруденции второй половины XX в. Красноярск, 2005.
14. Дробышевский С.А. История политических и правовых учений. М., 2003.
15. Дюги Л. Конституционное право: Общая теория государства. М., 1908.
16. Дюги Л. Общество, личность и государство. СПб., б/г.
17. История политических и правовых учений: Учеб./ Под ред. В.С. Нерсесянца. М., 1995.
18. Камю А. Бунтующий человек. М., 1990.
19. Маритен Ж. Философ в мире. М., 1994.
20. Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2 т. М., 1992. Т. 1, 2.
21. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. М., 1994.
22. Фромм Э. Бегство от свободы. М., 1990.
23. Хайек Ф. А. Дорога к рабству// ВФ. 1990. № 10 — 12.
24. Харт Г.Л. Концепция права. М., 2004.
25. Чистое учение о праве Ганса Кельзена.: Сборник переводов. Вып. 1. М., 1987.